

Анна Фокровская

ВЕЛИКИ ТИРАНИ И ДИКТАТОРИ

Издательство
ПАРИТЕТ

РУСКИ КНИГИ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Анна Покровская
ВЕЛИКИ ТИРАНИ И ДИКТАТОРИ

© Анна Покровская

Издателство „Паритет“

Лиляна Мандаджиева – превод

Първото издание на книгата е под заглавие: „Най-големите злодеи в света.

25 истории за жестоки диктатори“

Защо са наричали Чезаре Борджия „отровения отровител“? Прилича ли реалният английски крал Ричард III на героя от драмата на Шекспир? Кой влиза в историята като генерал, а се превръща в палач на народа си? Какъв е смисълът в бързата екзекуция на Чаушеску? Какво направлява Пол Пот, докато налага геноцид в страната си? Как Мао Дзедун превръща милиони китайци в безсловесни роби, които сляпо следват „божествената“ му аура? Диктатори, превърнали се в божества за своите поданици, тирани, изгубени в собствените си нереалистични идеи.

Тази книга разглежда скритите извори на идеите и действията на тези хора и методите, по които те прилагат своята политика. Персонажите в нея са уникални, и макар времето и потомците да са несправедливи с тях, понякога и най-ужасните легенди се оказват истина.

Всички права са защитени. Никаква част от тази книга не може да бъде възпроизведена в каквато и да е форма без писменото разрешение на притежателя на авторските права.

ISBN 978-619-153-481-4

СЪДЪРЖАНИЕ

Луций Корнелий Сула. <i>Пълководец, убиец и самодържец на Рим.</i>	5
Ирод I Велики. <i>Царят с лошо слава</i>	16
Нерон. <i>Кървавият император на Рим</i>	26
Константин Велики. <i>Светец, езичник и еретик</i>	36
Император Василий II (Булгароктон). <i>Пълководец и кървав убиец</i>	47
Чингис хан. <i>Безмилостният завоевател на света</i>	58
Влад III Цепеш Дракула. <i>Кръвопиецът, гордост за народа</i>	68
Ричард III. <i>Кралят, оклеветен от историята</i>	75
Чезаре Борджия. <i>Трагичният галеник на съдбата</i>	85
Хенри VIII. <i>Кралят, променил хода на историята</i>	96
Иван Грозни. <i>Символът на руския тоталитаризъм</i>	110
Тойотоми Хидейоши. <i>От селянин до самурай</i>	121

Максимилиан дьо Робеспьер. <i>Поет на терора</i>	133
Императрица Цъси. <i>Наложницата седнала на престола чрез коварство и жестокост</i>	144
Мустафа Кемал Ататюрк. <i>Учителят на Хитлер и Мусолини</i>	157
Бенито Мусолини. <i>Обожаваните млади любовници и бързи коли</i>	168
Йосип Броз Тито. <i>Създателят на малката балканска империя</i>	181
Мао Дзъдун. <i>Кормчията, който унищожил народа си</i>	190
Франсоа Дювалие. <i>„Доктор смърт“, повелителят на зомбитата</i>	202
Енвер Ходжа. <i>Последният сталинист на Европа</i>	209
Ким Ир Сен. <i>Вечният вожд на северна Корея</i>	218
Николае Чаушеску. <i>Дворци, пауни и златни вани</i>	228
Пол Пот. <i>Милиони трупове и приказни богатства</i>	242

ЛУЦИЙ КОРНЕЛИЙ СУЛА

(138–78 пр. н. е.)

Римски пълководец и държавник, консул. През 84 година удържал победа над понтийския монарх Митридат VI. След като победил Гай Марий в гражданската война, през 82 година станал първият диктатор в римската история, извършвал масови репресии. През 79 година се оттеглил от политическия живот.

За онези, които не познават подробно историята на Древния Рим, но са чели знаменития роман на Рафаело Джованьоли „Спартак“, образът на Сула е неразривно свързан с потушаването на въстанието на Спартак.

Сам Луций Корнелий Сула нарекъл себе си Феликс, което от латински се превежда „щастлив, късметлия“. Такавъ искал той да изглежда. Човек, на когото му върви, любимец... Към края на живота си започнал да говори, че го покровителства самата богиня Венера, която за римляните символизирала и мъдрост, и красота, и любов. А после към определението „щастливец“ се прибавило и „злодей“. И това станало много скоро. Римските историци Гай Салустий и Плутарх именно така го оценили.

Сула произхождал от древния аристократически род Корнелий и през целия си живот последователно служил на интересите на аристокрацията. Родът Сула бил знатен, но обеднял. Причините били ясни: прадядото бил изгонен от сената, висшия орган на управление, заради разточителство и страст към разкоша. В Рим съществувало понятието „виртус“ – комплекс от добродетели, непременно включващ в себе си скромен начин на живот, при това преди всичко за богатите. Римляните ценели воинската доблест, ораторското умение, интелектуалните качества, а не външната пищност.

Наистина далеч не всички искали да следват тези принципи. След Сула император Октавиан Август дори бил принуден да издава специални закони срещу разкоша. А ги нарушавало първо неговото собствено семейство...

Сула получил изтънчено гръцко образование, съответстващо на неговия аристократичен статус. Случило се така, че Гърция, която след покоряването ѝ от Рим през II век преди нашата ера била загубила миналото си величие, запазила интелектуалното си превъзходство. И победителите-римляни признавали гръцкото образование за най-високо.

В младостта си Сула поради недостиг на средства се налагало да живее не в собствен дом, а в жилище под наем, което било позор за аристократа. Но той не унивал. Изучавал ораторското изкуство, четял Аристотел и се движел в кръга на златната младеж, където щедро харчел неголямото си състояние и бил известен като щедър и весел човек. При това според свидетелствата на съвременниците му като млад той изглеждал твърде добре.

Той твърде дълго не се интересувал от кариера, предпочитал другите радости на живота. Едва на 31 (а не на 21, както било прието при римляните) той получил първата, нисша длъжност в системата на римските магистратури – квестор, тоест помощник-консул, при знаменития полковник Марий.

Отначало изнеженият Сула не се чувствал добре в лагера на Марий – човек с прост произход, обкръжен от офицери, дошли също главно от низините. Там Сула за първи път демонстрирал гъвкавостта и умението си да изгражда взаимоотношенията си с хората. Той бързо се превърнал от аутсайдер в любимец на войниците, офицерите и на самия Марий, на когото Сенатът бил възложил да постигне прелом в знаменитата Югуртинска война.

Отначало войната срещу Югурта, царя на североафриканското царство Нумидия (източната част на съвременен Алжир), била за Рим истински позор. Преди това, по време на Пуническите войни, жителите на Нумидия помагали на Рим в борбата срещу Картагена (пристанищен град в Югоизточна Испания), защото близкият им съсед бил значително по-опасен. Но после пътищата им с Рим се разделили. След като се освободили от властта на Картагена, нумидийците най-малко от всичко искали да попаднат под желязната ръка на римската държавна система.

Цар Югурта получил образование в Рим. В борбата за власт в Нумидия той надделял над всичките си роднини и

подкупил част от римските сенатори, за да го подкрепят. А завземайки столицата на Нумидия Цирта, Югурта унищожил и всички намиращи се там римляни. От самото начало на войната Рим, за свой ужас, търпял поражение след поражение. А Югурта, освен това заявил: аз имам толкова злато, че ако искам, ще купя целия Римски Сенат.

Да се справи с положението бил изпратен консулт Гай Марий – талантлив пълководец и силна натура. Той установил в армията жесток ред и обърнал хода на войната. Макар че постигнал първите победи, Марий още не можел да се смята за победител. Югурта бил цял и невредим и избягал при своя тъст в съседна Мавритания. За римския полковник, ако не преведе по улиците на Рим пленения противник, означавало, че не е победил.

Римляните водели преговори с мавританския цар Бокх да им предаде родственика си. Но не им се удавало да постигнат окончателно съгласие. Налагало се да отидат направо в лагера и да се опитат да заловят Югурта. Но никой не искал да се заеме с тази работа. И тогава младият Сула предложил своята кандидатура.

Бокх поканил на пир малка група римляни – под предлог за преговори. Той обещал да им даде знак кога могат да заловят Югурта. Рискът бил голям. Защото Бокх можел да даде съвсем друг знак на своите воители и те вместо него да хванат римляните. Но Сула вярвал в щастливата си звезда и гарантирал успех! И всички се убедили в това по време на опасния пир при цар Бокх. Югурта бил заловен и по-нататък всичко тръгнало като по вода. Състоял се триумфът на Марий в Рим, зад колесницата на победителя водели Югурта, облечен в царски одежди, но победен.

Когато Сула толкова стремително се прославил, Марий усетил първото убождане на ревността. Неговият триумф бил помрачен от огромния успех на Сула. Но старият пълководец не се решил да се откаже от неговите усугуби,

той съзнавал неговата растяща популярност и безусловните му таланти.

През това време над Рим надвиснала нова опасност. Това било неизбежно: след Пуническите войни от III–II век преди нашата ера Рим, победителят над Картагена, започнал да се превръща в световна държава. Оттам и гордостта на световните победители, и огромните богатства, но и неизбежните заплахи буквално от всички страни.

През 113 година преди нашата ера започнала войната с германското племе тевтони. Марий изпратил там Сула като легат, тоест като свой пълномощен представител. И Сула отново се проявил като решителен и безстрашен офицер. Такива качества високо се ценели в постоянно воюващия Рим.

През 93-та година Сула получил високата длъжност претор. Тя му позволявала да управлява провинция, значи – давала му възможност да поправи финансовото си състояние. В Дривун Рим, както и във всяко традиционно общество, действал простият ред – чиновникът получавал правото да управлява провинция, за да може да забогатее. Ставайки управител на Киликия в Черноморието, Сула не само забогатял, но и удържал първите си победи над местния цар Митридат Понтийски.

Но Марий той затъмнил не с това. Решаваща роля за успеха на Сула изиграла най-голямата и опасна война в историята на Рим – войната вътре в Италия, получила названието Съюзническа. От VI век преди нашата ера Рим юридически бил полис, неголяма гражданска община в областта Лацио. Останалата част на Италия била населена с многобройни племена: сабини, самнити, етруски и други, наричани „съюзници на римския народ“. Твърде лицемерно название, тъй като „съюзниците“ нямали граждански права. Макар че те заедно с жителите на Рим отблъсквали нападенията на враговете, това не им давало право да из-

бират и да бъдат избирани на водещи длъжности или да участват в Народното събрание. Търпението им все някога трябвало да свърши.

Протестът зрел постепенно. Още през II век преди нашата ера мъдрите и достойни хора, братята Тиберий Гракх и Гай Гракх, предупреждавали, че е по-добре да дадат на италиейците (племената, живеещи в Италия) граждански права, да ги включат в някакви комиции¹. Те призовавали също да се подкрепя римското селячество, разбирайки, че неговото разорение ще разруши основите на войската. Братята Гракх били последните в римската история, при които думите за демократизацията на републиката съответствали на истинските им намерения.

Те били убити, а предложените от тях закони – отхвърлени. Може да се каже, че това е станало прелюдия за бъдещите граждански войни. Всички продължавали да говорят за отечеството, за спасението му от тираните. Самите тиранни били особено усърдни, защото това била лъжа, полезна в борбата за властта.

В тежката Съюзническа война през 91–88 години Рим, напругайки последните си сили, победил във военно отношение. Но политически той отстъпил и дал на съюзниците всичко, което те искали.

По време на тази война Сула решително излязъл на първи план. Именно той със своята част от войската победил най-войнствените и опасните от италиейците – самнитите. Това никак не се харесало на консула Марий, който искал на всяка цена да запази лидерското си положение.

А на Сула продължавало да му върви. Вече забогатял, той сполучливо се оженил (първия път от всичко пет) за

¹ **Комиция** (от *comео* – събрание, сбор) – народно събрание в Древен Рим. Първоначално комициите се организирали по родов принцип, по-късно – според имуществен ценз, а накрая – според обитаваната територия. Бел. прев.

дъщерята на върховния жрец. Положението му окончателно се затвърдило. Той получил консулска длъжност, Народното събрание и Сенатът решили да го изпратят на Изток – да командва войските в борбата за разширяване на римските владения, което означавало отново да воюва с Митридат Понтийски.

Щом Сула заминал от Рим, Марий издействал решение да му отнемат командването. Сула не бил настроен да се предава. Следствие от военната реформа на Марий станало това, че главните въпроси вече решавала не държавата, опирайки се на народното опълчение, а пълководецът, командващ фактически наемната армия.

Легатите на Народното събрание, които пристигнали в лагера на Сула, за да му съобщят неприятното известие, били просто пребити от възмутените войници. Сула умеел щедро да възнагражда войниците и затова бил всеобщ любимец. Той много добре разбирал какво значи опора. Под негово командване се намирали вече около 100 хиляди души. Това било голяма сила. Сула не познавал съмнения и твърдо вярвал в своята звезда. Той решил да поведе войската си към Рим, за да освободи отечеството от тираните. През 82 година преди новата ера се провело сражението при Колинската врата в северната част на града. Това била първата битка на римляни срещу римляни, начало на гражданска война. Епохата като че ли се нуждаела от такъв циничен, незачитащ миналото човек като Сула, за да разруши установените римски принципи. Преломните периоди на историята винаги се предизвиквали от хора на действието, по същество тирани и циници.

Разбира се, Сула не смятал, че разрушава римската политическа система, той бил убеден, че я укрепва, че защитава аристократическата република. Той създавал собствен образ на спасител на отечеството и миналите ценности.

Популярният във всички времена лозунг за въвеждане на ред оправдавал много неща от стореното.

Сула станал диктатор. В Древен Рим диктаторът не бил просто някой, който бил завзел властта. Диктаторските пълномощия се получавали от висшия демократичен орган – Народното събрание – за определен срок, в момент, когато държавата се намирала в опасност. Подобна практика се повторила през XVIII век по време на Великата френска революция. Якобинците също заявили, че са дошли на власт, за да въведат ред, тъй като държавата била заплашена от погром. Те обещали, след като установят ред, да изберат демократични органи на управление. Нещо повече, те приели най-демократичната конституция, само че никога не я използвали. И пуснали в действие гилотината.

Нещо подобно се случило и през годините на управление на Сула. Всичко се вършело законно. Освен една подробност: диктатурата му не била ограничена със срок. Тази новация с времето се закрепил в римската политика. И властта на Юлий Цезар например била пожизнена, което в очите на радетелите за демокрация решително приближавало неговия статус до царския.

Всъщност Сула не се стремил да става цар. В онези далечни времена в Рим имало и царе, по-точно племенни вождове, но той смятал, че стои неизмеримо по-високо от тях. Смятал, че е любимец на боговете. За да разшири опората си, Сула решил да пусне на свобода десет хиляди роби. Всички те получили в негова чест едно име – Корнелий. И тези десет хиляди Корнелий били искрено предани на своя освободител. Те станали негова опора в Народното събрание и негова охрана. Освен това той имал и своята войска – около 100 хиляди човека, които щедро възнаграждавал след края на всяка операция.

А за да осигури безпрекословно подчинение на волята си, Сула въвел от 3 ноември 82 година така наречената

проскрипция. Proscriptio от латински буквално означава „писмено обнародване“. Това били списъци, които се разлепвали по стените на частните домове и обществените сгради, за да знаели всички кои хора се явяват врагове на Рим. Този страшен опит се повтарял неведнъж в историята. През XVIII век Великата френска революция изобретила термина „врагове на народа“, който през XX век широко се използвал от съветския сталински режим.

При Сула системата на проскрипциите действала много точно. Хората, чиито имена попадали в списъците, трябвало да бъдат екзекутирани. Никои нямал право да уквива включените в страшните списъци. Тези, които им помагали, също били екзекутирани. И следователно се погизвали всички роднински връзки, приятелства, съчувствие... Децата на „враговете на народа“ се лишавали от почетни права и състояние.

Имуществото на „враговете на народа“ се конфискувало, при това, ако имало доносник, той получавал значителна част от имуществото. Нещо повече – човека от този списък доносникът можел да обезглави сам. А после да занесе главата му и да получи пари за нея. Награди се давали дори на робите, само че по-малки от тези на свободните граждани. Затова пък робът придобивал лична свобода. Тази система окончателно подкопала основите на римската олигархическа република.

Общият брой на екзекутираните не бил точно известен. Отначало в списъка имало десетки имена (първите 60 били на сенатори). После станали стотици, по-натък – хиляди. Доноси се пишели за роднини, за съседи... В един от списъците попаднал и младият Гай Юлий Цезар – племенник на избягалия в Африка Марий, главния враг на Сула. Няколко дни някакви прости хора криели болния Цезар. А после негови влиятелни познати измолили от Сула да зачеркне този юноша от фаталния списъци. И

Сула го задраскал, като им казал: ще съжалявате за това, е него има „много Мариевци“. Твърде прозорлива бележка!

Следствие от проскрипциите станал всеобщият безумен страх. Сула правел всичко, за да го поддържа. Едва получил пълномощията на диктатор, той се срещнал със Сената в храма Билона, заповядвайки предварително в близкото Марсово поле да убият шест хиляди пленници – негови врагове. До храма достигали стонове, вопли, което направило много тягостно впечатление в Сената. Но със Сула никой и за нищо не се наемал да спори.

След като бил три години диктатор, Сула две години преди смъртта си през 79 година официално обявил, че напуска властта. Скованото от страх общество окончателно се вцепенило. На всички се струвало, че това не може да бъде. Абсолютният властител на световната държава казал просто: аз напускам!

Говорейки в Народното събрание, Сула заявил: ако някой има желание да изслуша моя отчет за стореното от мен, аз сега ще се отчета. Разбира се, никой не посмял нищо да каже. Всички демонстрирали възторг.

И ето че той сам без охрана, бавно, незащитен от нищо, напуснал Народното събрание. После Сула заминал за далечното си имение и започнал да се занимава с градинарство и риболов. Писал спомени и написал 22 книги, които после много послужили на римските историци. Съставял закони. И прекарвал весело времето си в обществото на многобройни актьори, които канел в дома си.

Държавният апарат бил парализиран. Всички очаквали, че диктаторът ще размисли. Просто проверява кой как ще се държи в тази ситуация и ще се върне. Чиновниците по собствена инициатива ходели при него и го питали какво да правят. И той им давал указания, които те, както и преди, безпрекословно изпълнявали.

Сула бил болен. Според Плутарх това била мистериоз-

на болест: „...той дълго време не предполагал, че има язви във вътрешностите си, междувременно тялото му започнало да гние и се покрило с неизброимо количество въшки...“. Макар че е възможно това предание да е било измислено впоследствие от враговете на диктатора, за да внушат, че болестта му е била божествено наказание. Но въпреки всичко Сула бил пълен с енергия и вероятно все така се е чувствал щастливец.

Два дни преди смъртта си той извикал при себе си някой си Граний, който, както му докладвали, не връщал на хазната парите, които дължал, и заповядал да го удавят. Заповедта му била изпълнена. Сула в това време страшно крещял, започнал да се гърчи, кръв потекла от главата му – и той умрял.

Погребението му било най-пищното в историята на Рим. Епитафията над гроба си Сула съчинил предварително сам: „Тук почива човекът, който повече, от когото и да е от другите смъртни е направил добро на своите приятели и зло на враговете си“.

Римският историк и политик Флавий Салустий многократно отбелязвал, че Сула е притежавал много забележителни качества – умен, образован, в друга епоха той може би нямало да стане такъв страшен злодей. Но да се съгласим с това предположение някак си е много трудно.